

tunk, amellyel a magyar zenetudomány még foglalkozni fog. Sztankó Béla zenetudós a XVII. századbéli „Löcsei Tabulaturás Könyv“-ből megfejtette a *Chorea Hungarica* (Magyar táncok) című kompozíciót s azt Kern Aurél, a kiváló zenei író, kamarazenekarra átadogozva a Nemzeti Zenede növendékeivel bemutatta. Érdekes és értékes magyar szerzemény. Sztankó Béla állítása szerint a Löcsén őrzött tabulaturás könyvben még sok ilyenféle régi magyar emlék van, amelyek mind meg kellene fejtjeni és valamelyik fővárosi gyűjteményben elhelyezni.

A *Chorea Hungarica* három tételből áll. Az első: (*allegro*) dudás táne. Szlávós és eléggé alantas népi melódia. A második: kellemes és emelkedett szellemű *allegretto*. Költői kedély érzik belőle, mint a harmadik tételből is (*tempo di marcia*), melynek két ellentétes hangulatú részében sok melódikus ötlet és kedvesség van.

A hetedik *filharmóniai hangversenyen* elismert magyar szerző új művét mutatták be. *Radnai* Miklós írta. A címe: *Öt vers* (szvit nagyzenekarra). Huszonhatodik ópusza ez a szerzőnek, akinek műveit elsősorban a választékosság jellemzi. Az *Öt vers* programzene. Öt nagy emberi érzést fejez ki: Bánat, Vágy, Halál, Élet, Öröm. A tételek élén egy-egy mottószerű vers áll, ezeknek hangulata csendül vissza a zenekarban. Előkelő, érzékeny lélek emelkedett munkája. Melódikája nemes, harmóniái lebilincselők. Hangszerelése meglepő és sokszínű. Az *Öt vers* — öt költemény.

Tarnay Alajos szerzői estjével ismét arról győzött meg mindenkit, hogy a magyar műdal egyik leghivatottabb költője. Egész talentumát, egész munkásságát a dalirodalomnak szentelte. Több mint száz műve hirdeti, hogy milyen nagy lehet valaki a legkisebb zenei formában, a dalformában. Petőfi-szövegek után most Ady költeményei felé fordult. Húsz egynéhány Ady-zenésítő művét ismerem. Egy sem az igazi, mert egyik sem emeli a költemények szépségeit, de Tarnay dalai legalább

nem ütik a szöveget. És zeneileg nemes, lelkes, finom sorok.

Tarnay művészetének új állomáshoz érkezett. Szelíd, kedves, csevegő, álmodozó zongorájából most hevület és főként erő tör ki. Zenei szótára értékes anyaggal gyarapodott.

*

Egy igaz magyar művész jubileumáról is szólunk. Most múlt huszonöt esztendeje, hogy *Venczell Béla* az Operaház kötelékébe lépett. Negyedszázad a művészet szolgálatában: megkülönböztetett tiszteletet érdemel. Ha pedig magyar szívvel, magyar kötelességtudással, rendíthetetlen szorgalommal töltötte el valaki: a nemzet szeretetét és háláját nyerte meg magának.

Venczell Operaházunk neveltje. Azok közül az énekesek közül való, akiknek művészetét az Operaház dajkálta és növesztette terebélyessé. Mindent falai közt tanult meg, mint régi nagy énekesünk.

A hangja: ideális mély basszus. Basso profundo. Telt, tömör, nehéz és sötét. Olyan, mint egy kúp, mely csúcsától az alapzatáig szélesedik. Minél mélyebbre száll, annál kiterjedtebben zeng. Két hang híján három oktávás. Mint különlegességet is megcsodálták.

Jó és sokoldalú színész, akinek nem egy szerepét azok közé a felejthetetlen alakítások közé sorozzuk, amelyekről hagyományosan szoktunk beszélni, mint az Operaház mindenkor művészeti díszeiről.

Papp Viktor.

Színházi szemle.

A lefolyt hónapnak színészi tekintetben van egy szomorú eseménye: Kürti József távozása a Nemzeti Színháztól. Egy olyan színész hagyta ott az ország első színpadát, akinek egész alakító egyénisége a klasszikus és nemzeti szellemű darabok bemutatására termett. Amazokra képesítette ábrázolásának nagyvonalúsága, megjelenésének tragikus méltósága, emezekre temperamentumának magyarossága, bizonyos rusztikussága, és e rusztikusságon is átörökölt melegsége. Oedipus királya, Kentje (*Lear király*), Tiborca, Dózsa Györgye (1514), Pongé Kovácsa (*Süt a nap*) a legzavartalanabb, legeggy-

ségesebb színészi munkák közé tartozott. Nem kell okvetlenül szemet húnyni fogyatkozásai előtt, egészen bátran meg lehet állapítani, hogy az ösztönös megérezés mindig nagyobb volt benne az elmélyedő tanulmánynál és mégis aggódva gondolunk rá, vajjon van-e a Nemzeti Színháznál maradt férfiszínészek között csak egy is, aki a színészi nagyvonalúságban Kürti Józsefet pótolni tudná.

Effajta szerepeitől való búcsúja *Antigonéban* történt. Nem a Nemzeti Színházban, hanem a Városi Színház egyik délutáni ifjúsági előadásán. Kürtin némi fáradtság, kedvetlenség látszott, egy-két szövegbeli botlása is zavaróan hatott, és mégis — Kreonja annyi erőt, olyan tragikus méltóságot, akora pathetikus valóságtávolet árasztott maga körül, és ugyanakkor mégis annyira emberi volt, hogy ez alakítása méltán sorakozik Oedipus királyá mellé. — A darab rendezését Rádai Dénes végezte, ugyanaz, aki a Nemzeti Színházban *Oedipus király* és *Elektra* előadásait is vezette. E rendezői interpretációja is a görög daraboknál már észlelt elvei szerint ment végbe: szigorúan szimmetrikus, stílusos színpad, egyöntetű mozgású kórus, a színpadi akciónak bizonyos reliefszerűsége, s általában az egész előadásnak egyszerűen magasztos hangulata. Kürti Józsefen kívül Antigone megszemélyesítőjét, Harsányi Gizit emeljük ki. Mozgásának plasztikus ritmikája jól illett ez antik tragédiába; deklamációjában is van lendület, és egész felfogása nem közönséges intelligenciára mutat.

Barriet a mai közönség csak mint a most felújított *Egyenlőség* szerzőjét ismeri. Pedig két évtizeddel ezelőtt egy másik vígjátéknak is volt sikere a Nemzeti Színház színpadán, egy regénye pedig a Budapesti Szemlében is megjelent. A kedves, mosolygó humorú *Vén lányok* előadására bizonyosan emlékeznek még néhányan, különösen Mihályfinak és Márkus Emiliának bájos játéka miatt, s bizonyosan jót mosolyognak, ha eszükbe jut belőle Jászai Marinak, a nagy tragikának trampli eselédje. Ugyanettől a Barrietól a Kamaraszínház ismét darabot mutatott be, egy már különben

nem újkeletű vígjátékát, az *Alice, ülj a kandallóhoz!* címűt. E derült játék Barrie tipikus tulajdonságait mutatja: a meseszövének kissé erőltetett indítását, de valami bájos humort, rokonszenves kedélyességet és kedves melegséget. A nézőt nem izgatják merész problémák, nem szédül nagyobb lelki mélységek fölé, egyszerűen csak mosolyog. Két és fél órán keresztül mosolyog. Mintha csak Dickens lelke kettéhasadt volna, s ami benne fantasztikus és groteszk elem, az elröppent, de a megmaradt humorból, derűből, kedélyes mosolygásból egy új lélek alakul, akinek e földi téreken való vándorlása alatt Barrie a neve. E vígjátéka is lélekűdítően humorba ringató, gyermekesen üde és naiv valami, melynek kedvessége majdnem elfelejteti velünk, hogy az író milyen mesterkéltén fonta darabja meséjét, s hogy az egész történet már alapjában véve a második felvonásban befejeződött, s hogy a harmadik már csak erőszakos nyújtással állhat meg színpadon.

A Nemzeti Színház színészeinek játéka kissé egyenetlen. A főszerepet Márkus Emilia játssza: a derültebb részekben nem eléggé vígjátékian könnyed, ott azonban, ahol Alice hite szerint az események tragikus fordulatot vesznek, ahol azt hiszi, hogy leányát veszedelem fenyegeti, ott a megdöbbenő, a szorongó s a segítségül siető anyai léleknek hullámlásait egész mélységükben játszotta meg. A kislány szerepében Radó Máriát, a Nemzeti Színház vezetőségének legújabb reménységét láttuk. Bizony csak reménység még, amelynek valóra válása legalább is kétséges. Játéka nem nélkülöz bizonyos rutint, de még nagyon iskolás, nagyon banális. Beszéde értelmes, de úgy látszik, a fizikai kimerülés éppen szövegtésén mutatkozik meg nagyon hamar. Eppen a második felvonásnak fordulatszerű nagy jelenetében már erősen lazsált és egész szócsoportokat nyelt el. Gyergyai a fiú szerepében csak annyiról tett tanúságot, hogy rendezőjének utasításait megértette. Az apa szerepét Nagy Adorján kedves humorral játszotta. A legzavartalanabb művészi élvezetet azonban Abonyi játéka adta. E tehetséges és szorgalmas fiatal színészünk egyre változatosabbá fejlődik.

Lírai színésznek indult, de *Az élet álom-* és a *Karamazov testvérek*beli szereplésével megmutatta, hogy az erőteljesebb kifejezés is hatalmában van. Most pedig mint pompás vígjátéki figurát élveztük. Az ábrázolt alak esetlenségét, kissé ügyefogyott mozgását és aranyos jószívét igen találoán mutatta be. Egy-egy kényszeredett arcmozdulatával, meleg, szinte gyermekes tekintetével egy darab Dickens volt. Ez előadásnak legkülönb színészi megnyilatkozása kétségtelenül az övé.

A Vígszínház két érdekes idegen darabot mutatott be a lefolyt hónapban. Az egyik Paul Géraldynak műve: *Az ezüstlakodalom*. Ez darab nem olyan — szinte klasszikus módon — szorosra kötött kompozíció, mint a Renaissance Színházban játszott *Szeretni* című színműve, de az írónak nagy kvalitásai itt is ragyognak. A szülőket meg nem értő s a hozzájuk kegyetlenül elhidegülő fiatalság és az öregek szembenállásának szomorú története a darab. Nem hangos, robbanós tragédia, inkább fájó, melankolikus, finom líra. Erősebb színpadi csattanó alig van benne: halk, apró jelenségekből szövődik ez a szívre nehezedő sötét kárpit.

Az apa szerepében Kürti Józsefet láttuk, működésének új színhelyén ezúttal először. Szalónszerepekhez nem szokott egyénisége eleinte kissé félszegül hatott, de azután szívéből előtörő nagy melegsége mindent megmentett. Az anyát Varsányi Irén játszotta. Amiben a mai magyar színészek között ő a legkülönb, azt itt teljes erejében bemutathatta: senkinek sincsenek ma nálunk olyan finom és kifejező fedő hangjai, mint neki. Amikor mást kell mondania, mint amit érez és gondol, s valódi érzelmeinek mégis át kell törniök a mondott szón, az arcon színlelt érzésen, de úgy, hogy azt csak mi, nézők vegyük észre és elhiggyük, hogy a vele együtt játszó nem észlelheti, — ez az, amiben Varsányi Irén elsőrangú, s amit e darabban többször kitűnően érvényre juttatott, különösen a III. felvonásban, amikor fiával beszélget. A keresztmama szerepében Gombaszögi Fridának első felvonásbeli jelenete sikerült: pillanatnyi mámorba szédü-

lése nagyon igaz volt. A fiatal aszszony szerepe Orsolya Böske egyéniségéhez, úgy látszik, nem talál, mindenesetre azonban dícséretet érdemel, hogy hirtelen beugrásával a darab színrevitelét lehetővé tette. Dénes Györggyel szemben, aki a fiút játszotta, a napi sajtó egy részének magasztalása nem egészen indokolt. Úgyesen játszik, de szerepének nem minden vonatkozását értette meg.

A Vígszínház másik bemutatója Oszip Dümov orosz írónak *Nyu* című drámája volt, mely különös módon előbb érkezett hozzánk filmjáték alakjában, mint eredeti formájában. Lelket nyomasztó, sívár hangulatú darab. Motivációja gyakran elmosódó, külsőséges hatásvadászat is akad benne, igazi drámai élet több jelenetéből hiányzik, és mégis kétségtelenül íróember munkája ez, aki merész kézzel néha döbbenetesen meg tud bennünket markolni. Az egyes alakok rajzában a biztos konturt többször nélkülözik, de néhol igazi emberi mélységeket tár elénk.

A rendezés eltért a sablónos vígszínházi előadásoktól. E színházunk az utóbbi években Budapest legkonzervatívabb színházának mutatkozott, amely a játékmódor merev realizmusához, a színpadi képeknek aprólékos és kinos valóságshűségéhez is bizonyos kokett pompakedveléshez maradian ragaszkodott. Szinte már egyéb változatosságot sem láttunk e színpad alakításában, mint hogy a zongora egyszer jobbra, másszor meg balra került. A *Nyu* rendezésében Jób Dániel merészen szakított e modorral. Erősen stilizált, egyszerűségükben is impozáns színpadi képekkel dolgozott, s a darabot erősen szimbolikussá játszatta. Bármennyire örvendetes is, hogy végre a Vígszínház is kimozdult kényelmes sablónjából, mégis éppen e darab bemutatásán kezdeni ez új törekvéseket, kicsit merész dolog volt. Egy erősen naturalista darabot stilizált színpadi keretbe állítani, egy esetleges és szinguláris történetet mindenáron szimbolikussá általánosítani — merő stílus-talanság!

A női főszerepben Darvas Lili tompította eddigi játékmódorát és igyekezett a fojtott hangú előadás-hoz alkalmazkodni. Ábrázolása mélyen átélt volt, de beszédén sajno-

san tapasztaljuk, hogy kezd modorossá válni. A férjet Kürti József játszotta. E szerephez szükséges tulajdonságok, a brutalitásig menő rusztikusság és az érzelmes ellágyulás egyképen hatalmában vannak. A II. felvonás 2. képében feleségével való nagy jelenete, mikor 15—20 percen keresztül úgyszólván csak ő beszél, valamivel is gyöngébb színész kezében elviselhetetlenül unalmas lett volna. Kürti éppen itt volt a legkülönb. A költő szerepében Lukács Pál illuziót keltő volt, de kissé sablónos. Dicséretére legyen azonban mondvá, hogy önmagának sablónja. Az utolsó képben Szerémy Zoltán (Nyu apja) ismét kitünő epizód színésznek mutatkozott.

Galamb Sándor.

Erdélyi irodalom. Mindenképen tanulságos az a könyv, melyben az erdélyi irodalom szépirodalmi és tudományos része karöltve jelen meg, hogy számot adjon a háború utáni magyarság hat esztendő kulturális életének irányairól s eredményeiről. A mű — *Erdélyi Almanach* — György Lajos dr. kolozsvári tanár szerkesztésében s a budapesti Múzeum-körúti *Studium* kiadásában jelent meg. Nemcsak azért érdekes, mert egy-egy író, vagy költő jobb művéből ad szemelvényt, hanem mert egy-egy cikkében a lehetőség kimerítő adatokat szolgáltat a különvált Erdély szellemi életének fontos mozzanatairól.

„A leszakítást követő nehéz időkben erdélyi magyarságunk az ezer esztendő magyar kulturális egység letört darabjaként pillanatnyilag zavarban állott magárahagyatottsága és új életének idegenszerűsége előtt, de együttértése, együttértése és együttműködése lehetővé tették egy komoly életet jelentő, önálló kulturális munkának a megkezdését”. — írja a könyv szerkesztője, ki hat év után most számbaveszi e kulturális munka értékét. — *Papp Ferenc* „Erdély és a magyar költészet” címen értekezik a műben s főbb megállapításai a következők: Erdély a XIX. századi magyar romantikának köszöni, hogy az irodalomban életre támadt. A romantikus képzetlet és érzésvilág saját eszményére ismert a merészvonalú hegyvidékben s a lovagi szellemű multban. S míg a

regényírók a multat, a XIX. századi Erdélyt Gyulai Pál lírája tükrözte vissza legszebben. Az erdélyi költőnek, Papp szerint, legállandóbb indítéka a szülőföld borongó szeretete. E szeretetben, mintha elmúlt századok siralma hangzanék vissza, mindig van valami hazafiúi bánat, valami megszentelt fájdalom. (Ez azonban Eötvösnél, Kisfaludy K.-nál is megvan.) Másik jellemző eleme az erdélyi költészetnek a kiművelt történeti érzék, évszázados hagyományok eredménye. Ez érzék teremtette meg a történeti regényt. — E gondolatokban s az ezekhez hasonló megállapításokban Papp Ferenc tömören foglalja össze újból az irodalomtörténet ismert eredményeit. Az olvasó bizonyára szerette volna, ha az író érdeklődése aktuálisabb kérdésekbe is bekapcsolódik. Így pl. mi okozta a líra pangását a multban s mely indítékok magyarázzák virágzását a jelenben? Ha a régebb erdélyi lírában formai tekintetben alig volt „erdélyi vonás”, a mai költők e tekintetben tüntetnek-e fel bizonyos speciális sajátosságokat? Vannak-e közös vonásai Gyulai lírájának s a mai költészetnek? stb. — A kötet további részében Szaboleska, Tompa, Reményik, Berde Mária, Áprily, Szombati-Szabó, Walter, P. Jánossy, Krüszelyi Erzsébet és Farczádi verseit, s Balogh Endre, Gyallay Domokos, Nyíró József, Pálfyné Gulácsi Irén novelláit közli. Úgy a versek, mint a novellák a szerzők java terméséből vannak kiválasztva. Gr. Bethlen Györgyné Erdély nagyszasszonyainak szociális jelentőségéről ír egy azóta napilapjaink hasábjain is méltatott érdekes közleményt, dr. Gyalui Farkas Petelei Istvánról emlékezik fölöslegesen sok szubjektív vonatkozással, Dózsa Endre Szaboleskáról mond el kedves visszaemlékezéseket, Kelemen Lajos a legrégebb erdélyi magyar hímes oszlopokról, a szolnokdomboka-megyei szentbenedeki gróf Korniskastély díszítéseiről ad illusztrációkat, megállapítva, hogy ezek a magyar népművészet ma is élő forma és ízlés-kincstárának eddig ismert legrégebb hiteles évszamos és névjelzéses hímesen faragott faemlékei.”

A kötet második része az erdélyi magyar egyházak kultúrküzdelmait, a közoktatás nehéz hat évét, a magyarság gazdasági helyzetét rajzolja